

- Касьян А. А. – М. : Высшая школа, – 2006. – 312 с.
3. Дмитриева Н. Л. Конвенциональный стереотип как средство регуляции вербализированного содержания / Н. Л. Дмитриева, В. А. Пищальникова // Филология и журналистика. – 1997. – № 2(4). – С.124–146.
 4. Домашнев А. И. Труды по германскому языкознанию и социолингвистике / А. И. Домашнев. – М. : Наука, 2005. – 1116 с.
 5. Карасик В.И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М.: ИТДКГ «Гнозис», 2002. – 333 с.
 6. Коптякова Е. Е. Германия в национальных стереотипах русских и американцев / Е. Е. Коптякова // Политическая лингвистика. – 2008. – № 1(24), – с.129-132.
 7. Bausinger H. Bratwurst, Bier und Fussball. Wie deutsch sind die Deutsche ? – Südwestrundfunk SWR2 – Manuskript. Baden-Baden, 3.10.2008, 8 S.
 8. Hog M., Müller B.-D., Wessling G. Sichtwechsel : Elf Kapitel zur Sprachsensibilisierung. – Stuttgart: Ernst Klett Verlag, 1984. – S. 84-85
 9. Höffgen A., Deutsch lernen für den Beruf : Kommunikation am Arbeitsplatz Lehrbuch für Deutsch als Fremdsprache. – Max Hueber Verlag, Auflage: 1, 2006. – 264 S.
 10. Eulenspiegel (Satiremagazin): 55.Ausgabe. – Berlin, Möller Druck und Verlag GmbH, 2008
 11. Eulenspiegel (Satiremagazin): 3.Ausgabe. – Berlin, Möller Druck und Verlag GmbH, 2010
 12. Focus Zeitschrift : Nr.6. – Focus Magazin Verlag GmbH, Frankfurt, 2010
 13. Reiß S. Stereotypen und Fremdsprachdidaktik. – Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 1997. – 471 S.
 14. Stern Magazin Nr.8 – Stern Magazin Verlag GmbH, Hamburg, 2010
 15. Wenzel A. Stereotype in gesprochener Sprache. – Max Hueber Verlag, München, 1978. – 118 S.
 16. Электронный ресурс: режим доступа: <http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/id=10549&count&recno>

Гриш О. Д.
(Івано-Франківськ)

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ НОМІНАЦІЇ

У статті розглядається проблема метафоричного переносу як засобу вторинної номінації науково-технічних термінів. На матеріалі термінів нафтогазової промисловості досліджуються основні характеристики семантичних змін, зумовлених метафорою, та встановлюється її роль у термінотворчому процесі.

В статье рассматривается проблема метафорического переноса как средства вторичной номинации научно-технических терминов. На материале терминов нефтегазовой промышленности исследуются основные характеристики семантических изменений, обусловленных метафорой, и определяется ее роль в терминотворческом процессе.

The article considers the problem of metaphor as a means of the secondary nomination in scientific terminology. Major characteristics of semantic shifts due to metaphor have been studied and the role of metaphor in the formation of scientific terminology on the basis of oil and gas terminology has been established.

Дослідження метафори привертало увагу великих мислителів – від Аристотеля до Ж.Ж.Руссо і Г.В.Ф.Гегеля та багатьох інших. Вивчення метафори є традиційним, але було б невірно думати, що воно підтримується тільки силою традиції. Навпаки, воно стає більш інтенсивним і швидко розширюється, охоплюючи різні галузі знань – філософію, логіку, літературознавство, лінгвістичну філософію та різні лінгвістичні школи. Інтерес до метафори сприяв взаємодії названих напрямів наукової думки, їх ідейній консолідації, результатом якої стало формування когнітивної науки, яка займається дослідженням різних сторін людської свідомості (див. Арутюнова Н.Д., Телія В.М., Степанов Ю. С., Лакофф Дж. та ін.) .

В останні десятиліття центр тяжіння у вивченні метафори перемістився з філософії, в якій переважали аналіз та оцінка поетичної метафори, у галузь вивчення практичного мовлення і в ті сфери, які звернені до мислення, пізнання та свідомості, до концептуальних систем і, нарешті, до моделювання штучного інтелекту. В метафорі почали бачити ключ до розуміння основ мислення та процесів створення не тільки національно-специфічного бачення світу, але і його універсального образу.

Підсумком процесу метафоризації стають категорії мовної семантики. Вивчення метафори дає можливість побачити ту сировину, з якої ми отримуємо значення слова. Механізм дії метафори, який розглядається в перспективі, призводить до конвенціоналізації смислу. Цим визначається роль метафори в розвитку техніки смислотворення, яка включає її в коло інтересів лінгвістики [1; 7; 8 та ін.]

Метою даної статті є спроба визначити роль метафори як засобу вторинної номінації у термінологічному словотворенні, де об'єктом дослідження слугують термінологічні одиниці (1024 терміни), які репрезентують терміносферу нафтогазової промисловості і відібрані, в основному, із лексикографічних джерел [5].

Досягнення поставленої мети видається можливим за умови виконання певних завдань, які були поставлені в процесі проведення дослідження, а саме: визначити онтологічні, семантичні, функціональні, типологічні характеристики метафори як засобу номінації науково-технічного терміна.

Відібрані термінологічні одиниці, які містять метафоричний перенос, можуть розглядатися згорнутими імпліцитними метафоричними висловленнями, оскільки метафоричний характер тієї чи іншої номінативної одиниці реалізується у процесі виведення семантичних характеристик терміна, які базуються на виокремленні певних ознак денотата.

В такому метафоричному висловленні можна побачити як скорочене порівняння (*hole – стовбур свердловини – «такий, як отвір»*), так і скорочене протиставлення (*wildcat – розвідувальна свердловина – «як дикий кіт, ще незвідана, не пізнана»*). В першому випадку підкреслюється роль аналогічного принципу у формуванні думки, в другому ж випадку акцент переноситься на те, що метафора вибирає найкоротший і нетривіальний шлях до вираження, відмовляючись від буденної таксономії.

Водночас зауважимо субстантивний характер метафори, яка характерна для досліджуваної термінології (68% термінів). Субстантивна метафора, будучи за формою таксономічною, реалізує акт характеризує предикації. Вона дає характеристику предмету, але в той же час вона не зовсім відокремилася від таксономічного принципу мислення, який передбачає, що об'єкт може бути включеним тільки в один вузький клас, тоді коли характеристика предмету імплікує множинність, тобто виділення необмеженого набору якостей (*пор. flag – ставити мітки, kill – глушити свердловину, fish – ловити бурильний інструмент тощо*). Метафора прагне дотримуватися принципу одиницності. Виділяючи сутність предмету, вона уникає плуралізму.

Як відомо, в основі метафори лежить образ, який є джерелом основних семіотичних понять, структура яких утворюється завдяки взаємодії принципово різних планів – плану вираження та плану змісту. Звертаючись до образу, метафора перейняла від нього ряд загальних рис, які відрізняють її від інших засобів семантичної деривації.

З іншого боку, вона містить також категоріальний зсув, який притлумлює її образність. У свою чергу цьому сприяє предикатна позиція, яка висуває на перший план семантичний, а не референтний аспект слова. Тому метафора акцентує увагу на значенні слова, яке поступово набуває чіткості та може ввійти в лексичний фонд мови (*напр. back off – розкручувати один кінець трубопроводу, back up – скріплювати з'єднання*).

Розвиток метафори в сторону фіксації смислу який виконує функцію характеристики, визначає її тяжіння до позиції предиката. Референція метафори реалізується, як правило, через встановлення її аналогічного зв'язку з прямою номінацією предмету (*напр.: bare – неізольований; faced – облицьований, покритий; eye – кільце, зашморг, втулка; finger – палець, штифт, контакт; field – родовище, тощо*). Як стверджує Р.Якобсон, метафора як засіб словотворчого переосмислення являє собою один з полюсів функціонування мови [цит. за 9, 89]. В основі метафори лежить здатність слова до своєрідного подвоєння номінативної функції у мовленні.

Метафора не має семантичних обмежень. Виконуючи в реченні функцію характеристики, вона може отримати будь-яке значення ознаки, починаючи з образного значення де вона зберігає семантичну двозначність, і закінчуючи значенням широкої сфери сполучення. Разом з тим метафору, як правило, відносять до конкретного суб'єкту, що підтримує її в межах значень, пов'язаних безпосередньо чи опосередковано з дійсністю.

Метафора виражає стійку подібність, яка розкриває сутність предмету і, в кінцевому результаті, його постійну ознаку. Тому метафоричні висловлення не допускають обставин часу та місця. Особливо категорично метафора заперечує вказівку на ту якість, яка зумовила уподібнення, тому що сама займає те синтаксичне місце, яке призначене для експлікації основи порівняння, а саме позицію предиката (*пор. shot – запис показів приладу, вибух; donkey – допоміжний механізм; live – знаходиться під напругою; pig – скребачка для очищення труб та ін.*)

Вивчення метафор в порівняльно-типологічному плані дає величезний лінгвістичний матеріал. Воно дозволяє проникнути в загальні закономірності людського мислення, виявити типові асоціації і разом з тим визначити специфіку кожної мови. Чимало лінгвістів поділяють думку про те, що типологічно метафору можна зіставити, як і всі інші факти мови, в плані форми, змісту та структури [1; 8; 9 та ін].

Формальний аспект метафори проявляється на рівні морфології та синтаксису. У мові формуються словотвірні засоби для створення метафоричних номінацій. Такими є різні способи вираження, уподібнення та порівняння.

З точки зору співвідношення форми і значення, на нашу думку, слід розрізнити два типи мета-

фори: повну, при якій формування переносного значення не пов'язане ні з якими змінами структури слова, наприклад: “*cap - шапка*” → “*трубна головка*” та часткову, коли утворення нового значення пов'язане з морфологічною зміною слова, з додаванням афіксів до основи, яка використовується в переносному значенні, наприклад: “*bedded – шаруватий, пластовий*”, “*elbowed – колінчастий, зігнутий*”.

У плані змісту типологія метафор включає в себе ступінь образності та структурно-семантичні типи одиниць.

Словником лінгвістичних термінів фіксується також гіперболічна, лексична та поетична метафори [6, 125-126]. Гіперболічна метафора ґрунтується на гіперболічному перебільшенні якості або ознаки (напр. *cloud- пляма, потемніння, помутніння*). Лексичною метафорою вважають слово або одне із значень слова, яке виникло шляхом метафоричного переносу за подібністю форми предметів, їх розміру, зовнішніх чи внутрішніх властивостей (напр. *cave – впадина, каверна; crown – найвища точка, вершина та ін.*). Поетична метафора вважається одним із експресивних засобів поетичного твору, яка виступає як складна різнопланова семантична структура і тому не може бути предметом розгляду в науково-технічному тексті, який прагне уникати експресивності та двозначності.

У функціональному аспекті ми можемо виділити дві сторони застосування цього явища, які пов'язані між собою. З одного боку, це використання різних видів метафоричного переносу в мовній системі як засобу вторинної номінації (напр. *leg – нога вишки; elephant – гігантське родовище нафти або газу*), з іншого – вживання різноманітних типів метафор у мовленні в різних функціональних стилях, в нашому випадку – науково-технічному стилі. Як відомо, існує чотири способи номінації, а саме: словотворення, переосмислення (в тому числі і метафоричне), словосполучення та запозичення [9, 25]. Всі ці способи знаходять відображення і в термінології нафтогазової промисловості, серед яких метафоричне переосмислення є важливим у термінотворчому процесі.

Відношення до функціонування метафори в науковій термінології і науково-технічному тексті змінювалося в залежності від багатьох чинників – від загального контексту наукового чи культурного життя суспільства, від філософських поглядів різних авторів, від оцінки наукової методології, від характеру наукової галузі, від поглядів на мову, її сутність та призначення, нарешті, від розуміння природи самої метафори [10, 115].

Відомо, що метафорою може бути будь-яка частина мови, але в нашому дослідженні терміни, марковані метафоричним переносом, здебільшого представлені іменниками (46 %), прикметниками (19 %) та дієсловами (42%). Найбільш суттєвою синтаксичною особливістю метафори, як вже зазначалося, є її тяжіння зайняти позицію предиката. Ряд лінгвістів розділяють комунікативну функцію мови на функцію номінації чи ідентифікації (позначення теми, тобто того, що є предметом повідомлення) і функцію предикації (позначення реми, тобто того, що повідомляється про тему) [3, 336]. В цьому аспекті, слід зазначити, що ці функції повною мірою є притаманними для проаналізованих термінологічних одиниць, оскільки позначення, номінація поняття входить в прерогативу побудови терміносистем загалом і досліджуваної зокрема.

Н.Д. Арутюнова вважає, що поділ слів на частини мови зумовлений частково їхньою “орієнтацією” на виконання тієї чи іншої функції [2, 257]. Дієслово та прикметник виконують в першу чергу функцію предикації, тому їх інколи називають предикаторами або ознаковими словами. Іменники ж виконують функцію номінації, тому їх називають номінаторами або ідентифікуючими словами [2]. Займаючи різні позиції в моделі речення, вони характеризуються також різними семантичними ознаками: однозначністю та чіткістю меж референції для ідентифікуючих слів або ж багатозначністю та нечіткістю меж референції для предикативних слів. Метафоризація функціонує в кожному з цих розрядів слів, а також при переході одного розряду слів в інший.

У метафорі можна виділити низку аспектів. Предметний аспект передбачає реалії, що уподібнюються за допомогою метафори, формуючи “предметні пари”, в яких загальною ознакою може бути колір, форма чи інші ознаки [4, 424]. У логічному аспекті метафора розглядається як оперування з поняттями, які їй підпорядковані. Психологічний аспект метафори представляє асоціацію уявлень, які відносяться до різних сфер сприйняття – зорової, слухової, смакової та інших сфер. У лінгвістичному аспекті знаходимо трактування метафори з точки зору семасіології, граматики та стилістики. В літературознавстві метафора виступає поетичним засобом, який залежить від творчої індивідуальності, напрямку, національної культури [4, 425]. Однак, в науково-технічному тексті, очевидно, слід обмежитися ідентифікуючою, номінативною функцією метафори, яка, безумовно, є в ньому домінантною.

Отже, як свідчить проведене дослідження, метафора застосовується в різних аспектах її реалізації у мові для спеціальних цілей, зокрема метамові нафтогазової промисловості.

Називаючи чи оцінюючи предмет, особу чи явище, метафора виражає певну думку, містить певну інформацію, яка розрахована на емоційно-чуттєве сприйняття, оскільки метафора є завжди образом, який слугує засобом зображення, опису дійсності з максимальним унаочненням. Ступінь унаочнення і конкретності зображення залежить від специфіки тих понять, ознаки яких сти-каються в єдиному терміні.

У перспективі видається доцільним зосередитися на когнітивних характеристиках метафоричних транспозицій у процесі формування науково-технічної термінології та їх ролі у репрезентації знання, яке передається термінологічними одиницями, і окреслити механізм взаємодії метафори та метонімії в науково-технічному дискурсі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы. / Нина Давидовна Арутюнова – М.: Наука, 1976. – 383 с.
2. Арутюнова Н.Д. Синтаксические функции метафоры / Нина Давидовна Арутюнова // Изв. АН СССР. Серия литературы и языка. – 1978. – Т. 37. – №3. – С. 251-262.
3. Арутюнова Н.Д. Функциональные типы языковой метафоры / Нина Давидовна Арутюнова // Изв. АН СССР. Серия литературы и языка. – 1978. – Т. 37. – №3. – С. 333-343.
4. Большая советская энциклопедия./ Гл. редактор А.М. Прохоров. – М.: Советская энциклопедия, 1974. – 615 с.
5. Булатов А.И. Modern English-Russian and Russian-English Dictionary on Oil and Gas / А. И. Булатов 60.000 терминов. – М.: Руссо, 2006. – 752 с.
6. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. / Д. І. Ганич, І. С. Олійник – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
7. Гак В.Г. Эволюция способов номинации в свете соотношения внешних и внутренних стимулов в развитии языка / Владимир Григорьевич Гак // II Всесоюзная научная конференция по теоретическим вопросам языкознания «Диалектика развития языка»: Тезисы докладов. – М., 1980. – С.19-29
8. Добровольский Д.О. Метафора в разговорной речи /Дмитрий Олегович Добровольский // Словарь. Грамматика. Текст: Сб. ст. – М., 1996. – С. 352-367.
9. Метафора в языке и тексте / Отв. ред. В. Н. Телия. – М.: Наука, 1988. – 173 с.
10. Hoffman R.R. Metaphor in science./ R. R. Hoffman.// Cognition and figurative language. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1980. – 298 p.

Гулуєва С. І.
(Харків)

КОНЦЕПЦІЯ СТИЛЬОВИХ РИС ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛИХ ГУМОРИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядається стильові риси у текстах, а саме у малих текстах гумористичного характеру, а також їх застосування на прикладі текстів гумористичного характеру фацетій, анекдотів, жартів.

В статті розглядаються стилеві риси в текстах, а саме в малих текстах юмористичного характеру, а також їх застосування на прикладі текстів юмористичного характеру фацетій, анекдотів, шуток.

This article reads the features of style in the texts, namely the small humor texts, and also their application for the humor texts: facetia, anecdote and joke.

Розвиток концепції стильових рис завдячує розшукам низки дослідників різних часів [Ризель 1961, Аврасін 1971, Анненкова 1977, Манякіна 1980, Піхтовнікова 1992, 1999, 2000, 2008, Перлина 1995, Дук 2007, Мукатаєва 2009, Гончарук 2009, Schneider 1931, Fleischer, Michel 1975, Riesel 1975].

Об'єктом дослідження слугували німецькомовні тексти гумористичного характеру: фацетії, анекдоти, жарти.

Предмет дослідження – стильові риси у малих гумористичних текстах.

Мета – на основі вивчення малих гумористичних текстів дослідити наявність та мовленнєву реалізацію стильових рис.

Мета передбачає вирішення наступних завдань: розглянути концепцію стильових рис, визначити та систематизувати головні стильові риси малих гумористичних текстів.

Актуальність дослідження обумовлена важливістю визначення, та систематизації стильових рис, застосування методики аналізу за стильовими рисами до малих гумористичних текстів.